

Türkiye’de Mobbing Üzerine Yazılmış Doktora Tezlerinin İçerik Analizi Yöntemi ile Değerlendirilmesi*

Burcu Yiğit¹

¹Yıldız Teknik Üniversitesi/Davutpaşa Kampüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi (Yönetim-Organizasyon, Örgütsel Davranış modülü) Doktora Öğrencisi, Telefon: 0535 589 37 59
e-posta: brcygt@hotmail.com

Özet: Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de Yükseköğretim Kurulu Tez Veritabanında (Turkish Higher Education National Thesis Center) yer alan “mobbing” konusundaki erişime açık olan doktora tezlerinin incelenmesidir. Böylelikle, ülkemizde mobbing alanında yazılmış tezlerin hangi yöne evrildiğini tespit edilebilecektir. Bu çerçevede, toplamda 25 adet doktora tezine ulaşılmıştır. Çalışma kapsamındaki tezler ilgili üniversite, enstitü, anabilim dalı, yıl, sektör, tez danışmanlarının ünvanları, tez yazarlarının cinsiyetleri ve örneklem büyüklükleri açılarından içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Tarama modeline göre yapılan çalışmada elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Frekans ve yüzdelikler hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda mobbing konusundaki doktora tezlerinin büyük çoğunluğunun Gazi Üniversitesi’nde, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde, İşletme ve Eğitim Bilimleri Dalları’nda çalışıldığı ortaya çıkmıştır. Yıl bazında en çok 2011 yılında olduğu görülmüştür. Sektör olarak ise akademisyenler, öğretmenler ve karma (kamu ve/veya özel sektörde), Prof. Dr. danışmanlığında ve kadın tez yazarları olarak tespit edilmiştir. Ayrıca tezlerin örneklem büyüklüklerinin de 501 ve üzerinde olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mobbing, İçerik Analizi, Doktora Tezleri

JEL Kodları: M1, D23

A Content Analysis On Doctorate Thesis In Turkey About Mobbing

Abstract: The purpose of this study is to examine the accessible doctoral mobbing theses that have published in the Turkish Higher Education National Thesis Center. In this way, it will be possible to determine the situation of the doctoral mobbing theses in our country. Totally, it has been reached to 25 doctoral theses on mobbing issue. These theses were examined according to universities, institutes, departments, year, sectors, thesis advisor titles, gender of thesis authors and also sample sizes by content analysis method. The data were analyzed with the content analysis method based on screening model. Frequencies and percentages were calculated. As a result, it has revealed that the majority of doctoral theses were studied in Gazi University, Institute of Social Sciences, Business and Educational Sciences. Theses are seen mostly in 2011. According to sectors, academicians, teachers and mixed (public and/or private sector), counseling (Prof. Dr.), and female theses writers. Moreover, the sample sizes are determined as 501 and above.

Key Words: Mobbing, Content Analysis, Doctorate Theses

JEL Codes: M1, D23

1. GİRİŞ

Hızla değişen, gelişen koşullar ve rekabetin acımasızca olduğu günümüz iş dünyasında, en önemli sorunlardan bir tanesi mobbing olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramın geçmişine baktığımızda, 1960’lı yıllardan günümüze kadar uzandığı görülmektedir. Davranışın gerek bireyler ve gerek ise örgütler açısından olumsuz

sonuçlara sebep olduğu bilinmektedir. Hatta bireylerin işten ayrılmalarına kadar uzanan, kişiler için fazlasıyla yıpratıcı bir süreçtir. Bu bağlamda kavrama ilişkin farkındalık oluşturmak ve kavramın ülkemizde ne derecede çalışıldığını görmek incelemeye değer bir konu olarak düşünülebilir. Bu kaynaklardan biri de ülkemizde çalışılmış olan “doktora tezleri” olarak dikkate alınmıştır. Ülkemizdeki doktora tezleri dikkate

* Bu makale 24-25 Mart 2018 tarihleri arasında Tekirdağ’da düzenlenen VII. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series (IBANESS)’de sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

alındığında, 2006 yılı itibarıyla çalışılan bir konu olduğu görülmüştür.

Kavramın kökeni Latince “kararsız kalabalık” anlamına gelen “mobile vulgus” a dayanmaktadır. Çevresini kuşatma, toplu saldırı ve karşı tarafa sıkıntı verme anlamına gelmektedir (Akpunar, 2016:297). Mobbing kavramını ilk defa hayvan davranışlarını inceleyen bilim adamı, etolojist Konrad Lorenz, hayvanların grup davranışlarını tanımlama amaçlı ortaya atmıştır (Leymann, 1996:167). İş yerinde mobbing olarak ise kavramı ilk ortaya atan kişi Leymann olmuştur. Leymann, iş yerlerini psikolojik terör ortamına benzetmektedir (Duffy, 2009:243). Mobbing davranışının en belirgin özelliği işyerinde gerçekleşmesidir.

İlgili literatür incelendiğinde, bir davranışın mobbing olarak kabul edilebilmesi için birey ya da gruplara yönelik olması ve davranışın sıklığının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Leymann’a göre bir davranışın mobbing olabilmesi için en az haftada bir ve en az altı ay gibi uzunca bir sürede uygulanması gerekmektedir (Leymann, 1996:168). Brodsky’ye göre mobbing, hedefe yönelik uygulanan can sıkıcı, yıpratıcı, hayal kırıklığına uğratan, kişiyi sindiren, provoke eden ısrarlı ve tekrarlı olarak gerçekleştirilen davranışlardır (Einarsen, 1999:16). Field’a göre, hedef alınan kişilerin özgüven ve özsaygılarına yönelik, acımasız saldırılardır (Göktürk, Bulut, 2012:55). Bir başka tanıma göre, kişiyi yıpratıcı, sindiren ve çaresiz bırakan kötü niyetli, düşmanca davranışlardır (Gül, Ağıröz, 2011:31). En genel tanımıyla mobbing, bireylere ya da belirli kişilere yönelik yapılan kasıtlı, saldırgan, yıpratıcı davranışlar bütünüdür. İş yaşamında mobbing’e maruz kalan çalışanlar fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar yaşamaktadırlar. Bunun sonucunda da, iş yerindeki verimlilik ve etkinlikleri azalmakta, işe devamsızlıkta ve iş devir oranında artış olmaktadır (Günel, 2010:44).

Örgütsel davranış alanında önemli bir yeri olan mobbing kavramına ilişkin Türkiye’de yazılmış doktora tezlerinin içerik analiziyle incelenmesi araştırmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

2. METODOLOJİ

2.1. Araştırmanın Temel Soruları

Çalışmanın amacına yönelik, aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

- 1) Mobbing kavramına ilişkin tezlerin üniversite bazında dağılımı nasıldır?
- 2) Mobbing kavramına ilişkin tezlerin enstitü bazında dağılımı nasıldır?
- 3) Mobbing kavramına ilişkin tezlerin anabilim dalı bazında dağılımı nasıldır?
- 4) Mobbing kavramına ilişkin tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
- 5) Mobbing kavramına ilişkin tezlerin sektörler bazında dağılımı nasıldır?
- 6) Mobbing kavramına ilişkin tezlerin tez danışmanı ünvanına göre dağılımı nasıldır?
- 7) Mobbing kavramına ilişkin tezlerin tez yazarlarının cinsiyetlerine göre dağılımı nasıldır?
- 8) Mobbing kavramına ilişkin tezlerin değişken sayısına göre dağılımı nasıldır?
- 9) Mobbing kavramına ilişkin tezlerin örneklem büyüklüğüne göre dağılımı nasıldır?

2.2. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı

Bu araştırmanın amacı, YÖK Ulusal tez veritabanında erişime açık olan mobbing konulu doktor tezlerinin üniversite, enstitü, anabilim dalı, yıl, sektör, tez danışmanları ünvanları, tez yazarlarının cinsiyetleri, değişken sayısı ve örneklem büyüklüğüne göre içerik analizi ile incelenmesidir. Toplamda 25 adet erişime açık doktora tezine ulaşılmıştır. Böylelikle ülkemizde mobbing alanında yazılmış tezlerin hangi yöne evrildiği tespit edilebilecektir. Erişime kapalı olan tezlere ulaşılamaması bu çalışmanın en önemli kısıtı olarak görülmektedir.

2.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada tarama modeline dayalı içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

İçerik analizi, metinden çıkarılan ifadelerin belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir dizi işlem sonucunda metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, tekrarlanabilir nitel araştırma

teknikiğidir. Sistematiğ ve tarafsız olması gerekmektedir (Koçak, Arun, 2006). Dokümanlar incelenerek analiz edilen metod anlamına da gelmektedir (Elo, Kyngas, 2007:108). Seçilen konuların özelliklerinin nesnel ve sistematiğ olarak tanımlanarak çıkarımlarda bulunulmasını sağlayan tekniktir (Stemler, 2001:1).

Ülkemizde yazılmış olan mobbing konulu doktora tezleri belirlenen kategoriler doğrultusunda incelenerek veriler tablollaştırılmıştır. Verilerin analiz edilmesinde frekans ve yüzdeler hesaplanmıştır.

İlk olarak, «mobbing» kavramı tarama ve seçim kriteri olarak belirlenmiştir. Daha sonra üniversite, enstitü, anabilim dalı, yıl,sektör, tez danışmanları ünvanları, tez yazarlarının cinsiyetleri, değişken sayısı ve örneklem büyüklüğü doğrultusunda bir havuz oluşturulmuştur. Sonrasında ise, oluşturulan tez havuzundan yola çıkarak seçilen temalara uygun bulgular elde edilmiştir.

Tablo 1. Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımları

Üniversiteler	Frekans (f)	%Yüzdeler
Marmara Üniversitesi	2	8
Atatürk Üniversitesi	2	8
İstanbul Üniversitesi	2	8
Selçuk Üniversitesi	2	8
Gazi Üniversitesi	6	24
Sakarya Üni.	2	8
Dokuz Eylül Üni.	2	8
Diğerleri (Kocaeli, Beykent, Cumhuriyet, Fırat, Ankara Üniversitesi vb.)	7	28
Toplam	25	100

Mobbing alanındaki doktora tezlerinin enstitülere göre dağılımı Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde, doktora tezlerinin çoğunluğunun Sosyal Bilimler

3. BULGULAR

Mobbing konusu ülkemizde 2007 ve 2015 yılları hariç, 2006-2017 yılları arasında ülkemizde doktora tezlerinde çalışılan bir kavram olmuştur. Toplamda ülkemizde yazılmış 25 adet erişime açık doktora tezi bulunmaktadır. Ülkemizde toplamda ise 29 adet doktora tezi yazılmıştır.

Mobbing alanındaki doktora tezlerinin üniversitelere göre dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur. Tablo 1’de görülebileceği gibi, mobbing konusunda en çok Gazi Üniversitesi’nde doktora tezi yazıldığı görülmektedir. Tezlerin yazıldığı üniversiteler ele alındığında, ağırlıklı olarak tezlerin devlet üniversitelerinde çalışıldığı dikkat çekmektedir.

Enstitüsü’nde (11) yazıldığı görülmektedir. Bu durum, bizim için alan gereği beklenen bir sonuçtur. Konuya ilişkin diğer enstitülerin de tez çalışmasına ilgi duydukları söylenebilir.

Tablo 2. Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımları

Enstitüler	Frekans (f)	Yüzdeler %
Sosyal Bilimler Enstitüsü	11	44
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	6	24
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	7	28
Adli Tıp Enstitüsü	1	4

Mobbing alanındaki doktora tezlerinin anabilim dallarına göre dağılımı Tablo 3’te verilmiştir. Tablo 3’te doktora tezleri anabilim dallarına göre dağılımı değerlendirildiğinde, en çok doktor tezinin Eğitim Bilimleri ve İşletme Anabilim

Dallarında (5) çalışıldığı, bu sırayı da Beden Eğitimi ve Spor Anabilim dalının takip ettiği görülmektedir. Mobbing’in Eğitim Bilimleri ve İşletme Anabilim Dalları ile daha yakından ilgili bir konu olduğu bilinmektedir. Beden Eğitimi ve

Spor Anabilim Dalında da konunun sayıca çok çalışılmış olması dikkat çekmektedir. Buna ek olarak, mobbing'in İşletme Anabilim Dalından Güzel Sanatlar Anabilim dalına kadar pek çok anabilim dalına tez konusu olması, farklı disiplinlerin ilgi odağında bir konu olduğunu

göstermektedir. Kavramın çeşitli disiplinlerde ele alınması, konuya ilişkin doktora düzeyinde tez ve araştırmaların yapılması konunun literatürdeki önemini arttırmaktadır.

Tablo 3. Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımları

Anabilim Dalları	Frekans (f)	Yüzdelerik %
Eğitim Bilimleri	5	20
İşletme	5	20
Beden Eğitimi ve Spor	4	16
Çalışma Ekonomisi	2	8
Diğerleri (Psikiyatri Hemşireliği, Kamu Yönetimi, Güzel Sanatlar, Sosyoloji vb.)	9	36
Toplam	25	100

Mobbing alanındaki doktora tezlerinin yıllara göre dağılımı Tablo 4'te gösterilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde, 2006 yılı sonrasında konunun doktora düzeyinde çalışılmaya başlandığı görülmektedir. 2011 yılı (9) konuya ilişkin en

fazla doktora tezinin yazıldığı yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. 2011 yılında kavrama olan ilgi ve farkındalık, doktora düzeyinde verilen önem artmıştır. Tablodan da anlaşıldığı üzere, 2011 yılını 4 adet tez ile 2008 yılı takip etmektedir.

Tablo 4. Tezlerin Yıllara Göre Dağılımları

Yıllar	Frekans (f)	Yüzdelerik %
2017	1	4
2016	1	4
2015	-	-
2014	3	12
2013	3	12
2012	1	4
2011	9	36
2010	1	4
2009	1	4
2008	4	16
2007	-	-
2006	1	4
Toplam	25	100

Mobbing alanındaki doktora tezlerinin sektörlerle göre dağılımı Tablo 5'te gösterilmiştir. Doktora tezlerinin çalışma gruplarının çoğunluğunu akademisyenler (7), öğretmenler (6) ve karma (kamu ve/veya özel sektörde) (5) çalışanların oluşturduğu ortaya konmuştur.

Mobbing olgusunun daha çok eğitim, hizmet ve sağlık sektörlerinde görüldüğü göz önünde bulundurulacak olursa, bu durum beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir.

Tablo 5. Tezlerde Çalışılan Sektörlere Göre Dağılımlar

Çalışma Grupları	Frekans (f)	Yüzdelerik %
Akademisyenler	7	28
Öğretmenler	6	24
Karma (Kamu ve/veya Özel Sektörde)	5	20
Sağlık çalışanları	3	12
Spor alanı	2	8
İmalat Sektörü	1	4
Literatür/Teorik	1	4
Toplam	25	100

İncelenen doktora tezlerinin tez danışman ünvanlarına göre dağılımı Tablo 6'da verilmiştir. Çalışılan doktora tezlerinin danışmanlarının çoğunlukla Prof. Dr. düzeyinde olduğu ortaya

konmuştur. Bu sonuç, incelenen tezlerin doktora seviyesinde olması ve konuya verilen önem ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 6. Tez Danışmanlarının Ünvanına Göre Dağılımlar

Tez Danışmanı Ünvanları	Frekans (f)	Yüzdelerik %
Yard. Doç. Dr.	6	24
Doç. Dr.	4	16
Prof. Dr.	15	60

Mobbing alanındaki doktora tezlerinin tez yazarlarının cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 7'de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde,

mobbing alanındaki doktora tezlerinin çoğunluğu (%56) kadındır. Kadınların konuya daha ilgili oldukları görülmüştür.

Tablo 7. Tez Yazarlarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	Frekans (f)	Yüzdelerik %
Kadın	14	56
Erkek	11	44

Mobbing alanındaki doktora tezlerinin değişken sayısına göre dağılımı Tablo 8'de gösterilmiştir. Tablo 8 incelendiğinde, doktora tezlerinin çoğunlukla tek değişkenli (10) olarak çalışıldığı

görülmektedir. Bu durum ölçek sorularının sayıca çok olması ve negatif bir konu olması ile açıklanabilir.

Tablo 8. Tezlerde Kullanılan Değişken Sayısına Göre Dağılım

Değişken Sayısı	Frekans (f)	Yüzdelerik %
1	10	40
2	7	28
3	5	20
4	1	4
5 ve üzeri	2	8
Toplam	25	100

Mobbing alanındaki doktora tezlerinin örneklem büyüklüklerine göre dağılımı Tablo 9'da gösterilmiştir. İncelenen doktora tezlerindeki örneklem büyüklüklerine bakıldığında, 501 ve üzeri örneklem aralığında 10 çalışma olduğu Tablo 9'da görülmektedir. Konunun negatif

olması ve uygulama yapabilmek için örnekleme ulaşmanın tüm zorluklarına rağmen, doktora tezlerinin örneklem büyüklüklerinin çoğunluğunun sayıca çok olması dikkat çekmektedir.

Tablo 9. Tezlerin Örneklem Büyüklüklerine Göre Dağılımları

Örneklem Büyüklüğü	Frekans (f)	Yüzdelerik %
1-250	6	24
251- 500	8	32
501 ve üzeri	10	40
Teorik	1	4

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak bu çalışmada Türkiye'de yazılmış olan mobbing konulu doktora tezleri çeşitli kategorilerde incelenmiştir. İçerik analizi yöntemi ile incelenen çalışmada doktora

tezlerinin mevcut durumları ortaya konmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, Türkiye'deki mobbing konusunda yapılan doktora tezlerinin en fazla yapıldığı kurum Gazi Üniversitesi olduğu, tezlerin en çok Sosyal Bilimler Enstitüleri'nde, Eğitim Bilimleri ve

İşletme Anabilim Dalları'nda çalışıldığı, en fazla tezin 2011 yılında yazıldığı tespit edilmiştir. Çalışmaların en çok akademisyen ve öğretmenler üzerinde yapıldığı, tez danışmanlarının Prof. Dr. düzeyinde olduğu, çalışmalarını yapanların cinsiyetlerinin kadın ağırlıklı olduğu ve tek değişkenle çalışıldığı görülmüştür. Örneklem büyüklüklerinde ise en fazla 501 ve üzeri örneklem ile çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Tekin (2016) psikolojik şiddet üzerine yazılan yüksek lisans tezlerini incelediği çalışmasında, uygulama alanı olarak öğretmenler ve sağlık çalışanlarının çoğunlukla çalıştığını belirlemiştir. Bu sırayı akademisyenler takip etmektedir (Tekin, 2016:.. Bu çalışmada ise, doktora tezlerinin daha çok akademisyen ve öğretmenler üzerinde çalışıldığı ortaya konmuştur. Yüksek lisans ve doktora tezlerinin uygulama alanları benzerlik göstermekle birlikte doktora düzeyinde yazılmış tez sayısının azlığı nedeni ile genelleme yapılamamaktadır.

Kavramın farklı disiplinler tarafından çalışılmış olması, konu alanının gelişmesine katkı sağlaması açısından önemlidir. Kavramın doktora tezlerine konu olması ve gelecekteki tez sayısının artması da konunun alandaki gelişimi açıdan önemli olduğu düşünülmektedir.

Konuya ilişkin ülkemizde yazılmış olan doktora tezlerinin sayıca az olmasından hareketle, kavramın daha çok gelişmesi adına doktora düzeyinde daha fazla çalışmanın yapılması gerekmektedir. Bu sav, Tekin (2016)'in yapmış olduğu çalışmada da önerilmektedir. Eroğlu (2015) ise, çalışmasında mobbing alanında daha çok kadın yazarların çalıştığını ortaya koymuştur (Eroğlu, 2015:282). Bu çalışma kapsamında incelenen doktora tezlerinde de kadın yazarların çoğunlukta olduğu belirlenmiştir.

Elde edilen bulguların gelecekteki araştırmalara katkıda bulunacağı düşünülmektedir. İlerideki çalışmalarda Web of Science'taki makaleler dahil edilerek çalışma genişletilebilir. Yine gelecekteki çalışmalarda meta analiz çalışması da yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, E.N. (2016). Öğretmenlerin Mobbing Algısının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15(56): 295-308.
- Duffy, M. (2009). Preventing Workplace Mobbing and Bullying With Effective Organizational Consultation, Policies, and Legislation. Consulting Psychology Journal, 61(3):242-262.

- Einarsen, S. (1999). The Nature and Causes of Bullying At Work. International Journal of Manpower, 20 (1/2):16-27.
- Elo, S. and Kyngas, H. (2007). The Qualitative Content Analysis Process. Journal of Advanced Nursing, 62(1):107-115.
- Eroğlu, O. (2015). Türk Yönetim ve Organizasyon Yazınında Mobbing: Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildirileri ve Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi. 10(1):269-286.
- Göktürk, G.Y. ve Bulut, S. (2012). Mobbing: İş Yerinde Psikolojik Taciz. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(24):53-70.
- Gül, H. ve Ağıröz, A. (2011). Mobbing ve Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişkiler: Hemşireler Üzerine Bir Uygulama, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 13(2):27-47.
- Günel, Ö.D. (2010). İşletmelerde Yıldırma Olgusu ve Yıldırma Mağdurlarının Kişilik Özelliklerine İlişkin Bir Araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(3):37-65.
- Koçak, A. ve Arun, Ö.(2006). İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu. Selçuk İletişim, 4(3):21-28.
- Leymann, H. (1996). The Content and Development of Mobbing At Work. European Journal of Work and Organizational Psychology, 5(2):165-184.
- Stemler, S.E. (2001). An Overview of Content Analysis. Practical Assessment, Research & Evaluation. 7(17):1-10.
- Tekin, D. (2016). Psikolojik Şiddet Üzerine Yazılan Yüksek Lisans Tezlerine Yönelik Bir İnceleme. İş ve İnsan Dergisi. 3(1):31-41.